

TAFOFIEL 23 – december 2014

Sinds februari 2010 mag u van Epitaaf vzw op gepaste tijd een nieuwsbrief in uw mailbox verwachten, met informatie over onze activiteiten en artikels en nieuws in verband met het funeraire.

Inhoudstafel Tafofiel 23

1. Lidmaatschap Epitaaf vzw
2. Erfgoeddag 26 april 2015
3. Verslag filmvoorstelling Eric De Kuyper
4. Draaiboek inventarisatie, beheer en herwaardering van plattelandskerkhoven in Vlaams-Brabant
5. De begraafplaats de Plainpalais in Genève
6. Bloemlezing uit de pers

De naam Tafofiel, uit het Grieks "taphos" = graf, en "philos" = vriend, een gepaste naam dus voor de elektronische nieuwsbrief van Epitaaf vzw.

Veel leesplezier

Epitaaf vzw krijgt de steun van

LIDMAATSCHAP

Aanmelden of vernieuwen lidmaatschap Epitaaf vzw

Beste lid, beste sympathisant van Epitaaf vzw

Ook voor 2015 heeft Epitaaf vzw heel wat zaken op het programma staan die het funerair erfgoed promoten, zoals onderzoek, tentoonstellingen, rondleidingen, voordrachten, studiedagen en overleg. Begin 2015 zullen we u over een aantal van deze activiteiten berichten. Niet al onze werkzaamheden staan in het spotlicht, maar we merken wel dat deze op lange termijn vruchten opbrengen.

Dankzij uw lidmaatschap kunnen we blijven ijveren voor het behoud van waardevolle graftekens en bijzondere funeraire gehelen in Vlaanderen en Brussel én steekt u ons een hart onder de riem bij het onderhoud van het Museum voor Grafkunst.

Wij danken u voor het vertrouwen en de steun die u ons bezorgt door uw lidmaatschap.

25 € gewoon lid, 125 € steunend lid, 1500 € beschermend lid

Overschrijven op rekeningnummer: BE20 0682 0392 6056 BIC : GKCCBEBB

Voor de registratie en communicatie is het belangrijk om bij de overschrijving melding te maken van de naam van het lid, met adres, e-mail (indien nieuw lid), jaartal lidmaatschap en één van de hierboven vermelde termen.

2

ERFGOEDDAG

zondag 26 april 2014

Museum voor Grafkunst, O.L.Vrouw voorplein te Laken (naast het kerkhof)

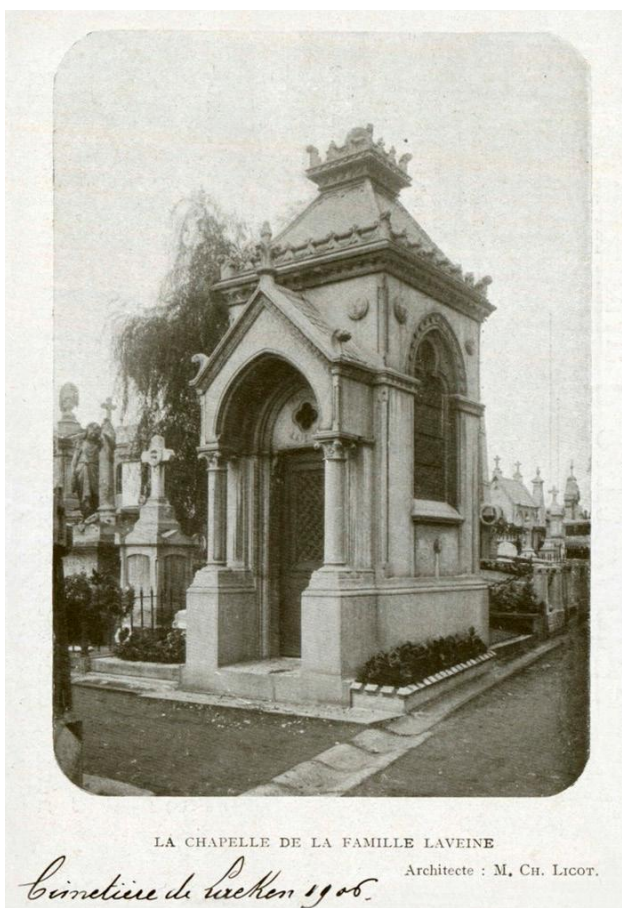
tentoonstelling doorlopend

rondleidingen :

10.30.u en 14u in het Nederlands

11.00.u en 14.30.u in het Frans

Met het thema “Erf” –erven, erfenis en erfgoed –zit Epitaaf volledig op het spoor van de komende

erfgoeddag. Grafmonumenten werden door onze voorouders gedacht en gerealiseerd voor de “eeuwigheid”. Met het afschaffen van de eeuwigdurende concessies (1971) zijn veel monumenten niet langer in eigendom van een concessiehouder en worden ze aan hun lot overgelaten. De zorg voor dat erfgoed moet nu worden overgenomen door de overheid, vrijwilligers of door eventueel nieuwe concessiehouders.

Op het kerkhof van Laken zijn er vele grafmonumenten die getuigen van een bijzonder architecturaal concept. Grafmonumenten ontworpen door befaamde architecten zoals Beyaert, Saintenoy, Lacoste en Salu vormen een belangrijke architecturale erfenis. Ze bieden een staalkaart van stijlen en hoe dit funerair erfgoed deel uitmaakt van hun oeuvre.

De grafkapel van de familie Laveine, naar ontwerp van Charles Licot.

<http://lib.ugent.be/catalog/rug01:001203115>.

Epitaaf vzw werkt een tentoonstelling uit met uniek materiaal, in samenwerking met UGent. Studenten van de Master Kunstwetenschappen van de Universiteit Gent zullen, in het kader van het opleidingsonderdeel “Capita selecta van de architectuurgeschiedenis en de monumentenzorg” (academiejaar 2014-2015), onder begeleiding van prof. L Van Santvoort specifieke graftekens bestuderen en een presentatie uitwerken.

Naast de tentoonstelling in het atelier worden er twee rondleidingen op het kerkhof van Laken rond het thema aangeboden: **10.30.u en 14u in het Nederlands; 11.00.u en 14.30.u in het Frans** .

Verslag in foto's

'LES NUITS D'ETE'

Filmvoorstelling in aanwezigheid van regisseur Eric De Kuyper

Zondag 5 oktober 2014, 19.00.u in Museum voor Grafkunst te Laken

Draaiboek inventarisatie, beheer en herwaardering van plattelandskerkhoven in Vlaams-Brabant

Praktische handleiding

<http://www.vlaamsbrabant.be/vrije-tijd-cultuur/cultuur/erfgoed-en-monumentenzorg/publicatie-draaiboek-plattelandskerkhoven.jsp>

Epitaaf vzw krijgt geregeld vragen over hoe te starten met een inventarisatie van funerair erfgoed, en hoe de resultaten daarvan te vertalen naar een toekomstvisie. Zeker indien het gaat om plattelandskerkhoven rijzen er heel wat vragen over het beheer. Vaak zijn op dergelijke kerkhoven nog de hele bevolking vertegenwoordigd; wat zorgt voor een variatie van sobere graftekens tussen enkele monumentaal opgevatte gedenktekens.

Anne-Mie Havermans, secretaris van Epitaaf vzw, heeft mee de basis gelegd voor een grondig draaiboek, dat gebaseerd is op de praktijk. In 2012 heeft de provincie Vlaams-Brabant aan de Kerkfabrieken Sint-Antonius Abt Wolfsdonk en Sint-Pieter Langdorp een projectsubsidie voor historisch onderzoek toegekend voor een (kunst)historische studie, landschappelijke analyse en inventarisatie van beide plattelandskerkhoven; en uitwerking van een herwaarderings- en beleidsplan voor het kerkhof van Wolfsdonk. De praktijkervaring uit het project legde de basis voor de ontwikkeling van een algemeen bruikbaar draaiboek over de problematiek van het beheer, de inventarisatie, het onderzoek en de publieksontsluiting van plattelandskerkhoven in Vlaams-Brabant.

De werking rond lokaal funerair erfgoed in plattelands- of dorpscontext reikt immers verder dan louter conservatie en restauratie van 'stenen'. Daarom heeft het draaiboek oog voor wetgeving, registratie, (kunst)historische studie, landschappelijk beheer, immateriële funeraire praktijken, vormen van publieksontsluiting, subsidies en ondersteuning, ... Het helpt bij het opmaken van een toekomstvisie waarbij de historische culturele, religieuze en sociale waarden van de site gekoppeld kunnen worden aan hedendaagse meditatieve, ecologische, educatieve en zelfs recreatieve activiteiten. Via dit instrument wenst de provincie dan ook een veelheid aan betrokkenen (lokale overheden, kerkfabrieken, heemkringen en erfgoedcellen) te begeleiden bij de uitdaging om funerair erfgoed, dat op plattelandskerkhoven vaak meer divers is dan op stedelijke begraafplaatsen, zinvol en duurzaam te beheren.

Gratis te bestellen of te downloaden: <http://www.vlaamsbrabant.be/vrije-tijd-cultuur/cultuur/erfgoed-en-monumentenzorg/publicatie-draaiboek-plattelandskerkhoven.jsp>

Een initiatief van de provincie Vlaams-Brabant en de Kerkfabrieken Langdorp en Wolfsdonk, in samenwerking met de auteurs Anne-Mie Havermans en Michel Pauwels, met dank aan Epitaaf vzw, Ontwerpbureau Pauwels BVBA, Regionaal Landschap Pajottenland & Zennevallei, Monumentenwacht Vlaams-Brabant en Agentschap Onroerend Erfgoed.

MINDER GEKEND, DE BOEIENDE BEGRAAFPLAATSEN VAN ZWITSERLAND

Cimetière de Plainpalais, Genève

Tekst en foto' s Raoul Verstraeten

Ook al is het niet de hoofdstad van Zwitserland, doch heeft Genève de allure van een metropool. Het is de stad van Calvijn en bewaart aan hem vele herinneringen. Het karakter van deze fraai gelegen luxueuse stad wordt voor een groot deel bepaald door haar functie als internationaal centrum van diverse Europese en Internationale instellingen op gebied van recht, wetenschap en cultuur. In een wandeling door het oude stadsdeel ontdekken we het geboortehuis van Jean Jaques Rousseau, en vlakbij, in de kathedraal Saint-Pierre, vinden we tal van sporen terug van Calvijn. Verderop in de stad herinnert het reformatie monument de bezoeker aan de grote kerkhervormer. De grote filosoof en vrijdenker Voltaire verbleef enkele jaren in Genève, en wordt herdacht met een museum.

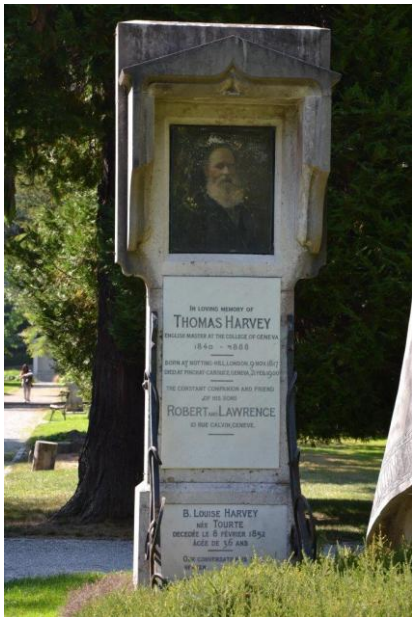
6

Bij een blik op het stadsplan van Genève vallen meteen enkele groene zone's op. Menig funerair liefhebber weet dan meteen dat dergelijke zones niet enkel duiden op parken, maar tevens op begraafplaatsen en kerkhoven. In een stad als Genève situeren deze laatste zich vooral in het westelijk deel van de stad. Het **Cimetière de Plainpalais** is hierop een uitzondering. Dit oudste en zeer bijzondere kerkhof is gelegen in de nabijheid van het oude stadsdeel. Het Cimetière Saint-Georges, ongetwijfeld het grootste, en het Cimetière de Châtelaine, alsook het Cimetière du Petit Saconnier maken tevens deel uit van het rijke funerair patrimonium van de stad.

Het Cimetière de Plainpalais ademt geschiedenis, en is thans door zijn huidige functie als park een oase van rust. Rechts bij de ingang bevindt zich een infokantoor dat, bij de dag van mijn bezoek gesloten oogt. Dan maar op stap zonder plan of info. Het wordt dus een wandeling van pure improvisatie, waarbij ik tracht wat fotomateriaal te verzamelen.

De naam Plainpalais is afgeleid van het latijnse woord *plana palus* wat moerasland betekent, en duikt voor het eerst op in de 15^e eeuw. De eerste doden werden er toen als gevolg van de pestepidemie begraven in een rechthoekige enclave. Dit patroon is min of meer nog op het actuele plan van het kerkhof terug te vinden, en werd later bij een uitbreiding in de 19e eeuw opgedeeld in 9 sectoren.

Rond 1454 werden naast het kerkhof een kerk en een hospitaal opgericht. Na hun verdwijning in 1776 bleef het kerkhof eigendom van de clerus, en in 1869 werd de stad Genève definitief eigenaar.

Bij de ingang aan de Rue des Rois betreedt men de centrale Oost-Westas. Deze wordt doorsneden door drie Noord-Zuidassen, waardoor het grondplan een dambordpatroon krijgt. Een steen met de initialen J.C. wijst de bezoeker er op dat hier ooit het graf stond van de Frans-Zwitserse theoloog **Johannes Calvijn (1509-1564)**, ongetwijfeld de meest gekende persoon op het Plainpalais. Talrijke stèles, her en der verspreid, zijn meestal onleesbaar geworden. Grafmonumenten uit de 19e eeuw en later zijn beter bewaard. Opmerkelijk hierbij is het rijzige en statige graf van **Thomas Harvey (1840-1888)**. Geboren in Notting Hill Londen, was hij verbonden aan het College in Genève waar hij Engelse literatuur onderwees. Hij is vooral gekend als auteur van een bloemlezing over de bekendste dichters uit de Engelse literatuur.

7

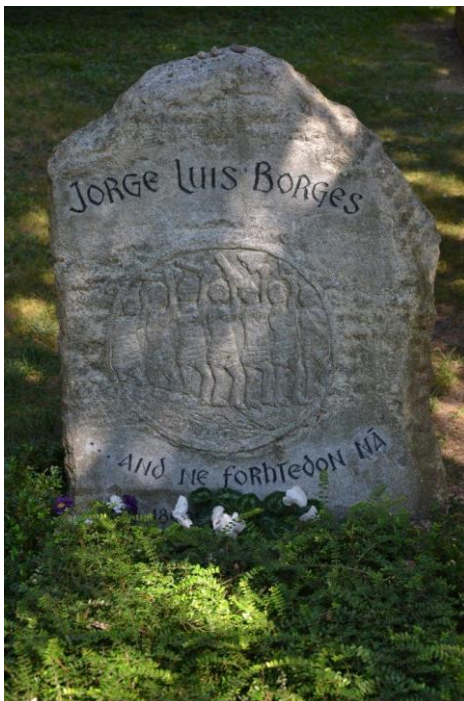
Markante graven op het kerkhof zijn voorzien van een nummer. Bij het nummer 243 zijn twee handen broederlijk verenigd met daaronder de epitaaf : *“Tout par le peuple. Tout pour le peuple”*. Dit is het grafmonument van **Leon Nicole (1887-1965)**, socialistisch voorman en strijder van voor de tweede wereldoorlog. Leon Nicole schijnt de bezoeker met zijn blik te fixeren alsof hij hem wil overtuigen om zich te engageren tot politieke bedrijvigheid.

Soms lijkt het alsof je in een arboretum wandelt, want oude imposante bomen zorgen voor een speciale en ingetogen sfeer. De warme septemberzon noopt tot een rustpauze in de schaduw van een boom. Hierbij valt het statige grafmonument op van **Robert Musil (1880-1942)** die er met een bronzen buste en een sierlijke granieten sokkel wordt vereeuwigd. Op een kleinere sokkel rechts staat een grafschrift in twee talen en komt de bezoeker te weten dat Musil's leven werd getekend door literatuur en wetenschap.

“ Une femme qui m'aime, un peu de musique, beaucoup de silence ” Dit grafschrift lezen we op het graf van **Leo Ferrero (1903-1933)**, zoon van de Italiaanse historicus Guglielmo Ferrero. Leo Ferrero omgekomen in een auto ongeluk in Santa Fé, en later begraven op het Plainpalais. Niettegenstaande zijn jeugdige leeftijd was hij reeds bekend als schrijver en dichter. Zijn werk is soms een verwijzing naar de nietigheid van het leven.

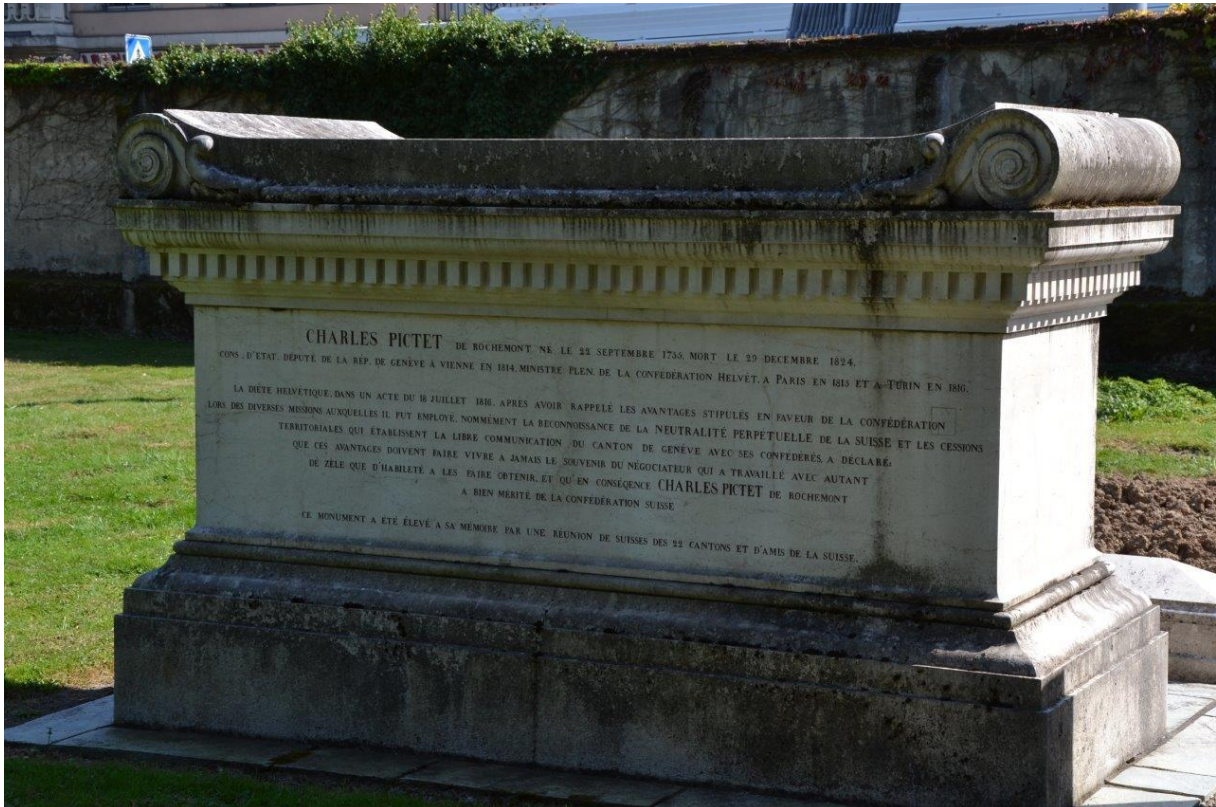
Een wandeling op een oude begraafplaats is meestal bevreedend en roept vraagtekens op. Tussen het gras valt het graf van **Louis Borges (1899-1986)** op, een ruwe stèle met aan beide zijden een wat vreemde tekst. Op de frontzijde staat te lezen : “ *...and ne forhteden nà...*”. Dit verwijst naar een deel van een heldendicht geschreven op het einde van de 10e eeuw dat Borges ontleend heeft uit de Scandinavische Mythologie over de slag bij Maldon. Louis Borges was een Argentijns schrijver/dichter en wordt gerekend tot de belangrijkste schrijvers van de 20e eeuw in het Spaanstalig schrijfgebied.

Het Plainpalais verbergt nog talrijke andere figuren. Bij het nr.122 valt een wat in geometrisch abstracte stijl, een graf op dat toebehoort aan **Ernst Carl Gerlach Stückelberg von Breidenbach (1905-1984)**. Een omslachtige naam voor een fysicus die baanbrekend werk verrichtte in de moderne theoretische fysica en door de inwoners van Genève werd aanzien als een genie.

Het zou zonde zijn mochten we onze wandeling niet uitbreiden voor een grafmonument in klassieke stijl, dat wat verloren staat aan de zuidkant van het kerkhof. De grote sarcofaag met een uitvoerig epitaaf vertelt de bezoeker dat we hier te maken hebben met een vooraanstaand politicus en staatsman, **Charles Pictet de Rochemont (1755-1824)**. Als diplomaat werd hij toonaangevend tijdens de grote internationale verdragen die de kaart van het post-Napoleontisch Europa hertekenden. Door zijn toedoen werd Genève aangesloten als kanton bij Zwitserland, terwijl het voorheen ingelijfd was bij Frankrijk. Tevens had hij een aanzienlijke invloed bij het vastleggen van de permanente neutrale status van Zwitserland. Door 22 kantons in Zwitserland werd geld ingezameld om zijn grafmonument op het Plainpalais op te richten.

Politici, wetenschappers, dichters en schrijvers en theologen vonden op het Plainpalais hun laatste rustplaats, en maken van deze begraafplaats een waardevolle historische site. Bij een bezoek aan de stad Genève mag de funeraire liefhebber aan deze necropool zeker niet voorbijgaan !

Bronvermelding : “Une visite du cimetière de Plainpalais – Patrice Rossel – Les Iles futures, ch.de Verney6, CH1009 Pully.

BLOEMLEZING UIT DE PERS

Pierre Brewee volgt wat er verschijnt m.b.t. funerair erfgoed in de pers en media op de voet. Hij maakt voor ons een korte samenvatting. In geen geval heeft deze bloemlezing de bedoeling om volledig te zijn maar is ze eerder opgevat om er trends in aan te wijzen en soms ook de berichten van een kritische noot te voorzien.

Sterretjesweide

In de kranten valt op dat meer en meer gemeenten en steden de aanleg van een sterretjesweide goedkeuren. Blijkbaar worden meer en meer politici zich bewust van het feit dat de ouders van doodgeboren kinderen ook behoefte hebben aan een rouwplaats.

Hotel solitaire bijen

De stad Sint-Niklaas heeft besloten 6 hotels op te hangen voor solitaire bijen, waarvan eentje op de begraafplaats Heimolen. Dergelijke initiatieven waarbij begraafplaatsen worden gezien als een mogelijke piste om de uitstervende bijen te redden (bloemenweiden, bijenhôtels, ...) kunnen we alleen maar toejuichen.

Peterschap

Veurne is de zoveelste gemeente/stad die kiest voor het peterschap van monumenten als piste voor het behoud van dit erfgoed. Verder maakt het bestuur werk van een grote ruimactie waarbij verlopen concessies die verstreken zijn geruimd worden: kindergraven en de graven van gesneuvelden worden gespaard. Mensen krijgen de kans tot maart 2016 om de concessies alsnog te verlengen. Hergebruik van een graf in Veurne zou amper 50 euro kosten..

Vereenvoudiging procedure bruikleen grafteken te Antwerpen

Antwerpenaars die een grafmonument op een stedelijke begraafplaats in bruikleen willen nemen, kunnen dat vanaf volgend jaar makkelijker regelen. Het schepencollege heeft beslist om de procedure voor bruikleen en peterschap van grafmonumenten te vereenvoudigen met het oog op meer klantvriendelijkheid en een mooiere toekomst voor het funerair erfgoed. Sinds 2009 kunnen Antwerpenaars een historische grafzerk uitkiezen om een dierbare of zichzelf in te laten begraven. Er zijn zo'n 5000 monumenten beschikbaar op de stedelijke begraafplaatsen. De stad werd er eigenaar van nadat de oorspronkelijke concessie was afgelopen of beëindigd. Tegelijkertijd krijgt het Antwerps funerair erfgoed een nieuwe toekomst doordat de bruikleennemer het grafmonument onderhoudt en eventueel restaureert. Tot nu toe werden al enkele tientallen monumenten in bruikleen genomen door Antwerpenaren.

Nieuwe opdracht voor Linda Molleman op begraafplaatsen te Wevelgem

"Het werk 'Aan allen wie de oorlog raakte', een wit epoxy kunstwerk van Linda Molleman, werd begin vorig jaar onthuld op het ereperk voor burgerslachtoffers op de *begraafplaats* Menenstraat in Wevelgem". De reacties waren erg positief en de gemeenteraad heeft de kunstenares dan ook gevraagd om ook voor de twee andere begraafplaatsen van de gemeente werken te maken in dezelfde sfeer. Lijden en verlies zijn universele thema's. De gemeente kijkt er naar uit om volgend jaar de werken te kunnen inhuldigen en heeft voor deze opdracht 20.000 euro vrijgemaakt.

Kortrijk onderzoekt piste natuurbegraafplaats

De stad Kortrijk onderzoekt de mogelijkheid van een natuurbegraafplaats. Dat blijkt na een vraag van Cathy Matthieu (Groen) op de gemeenteraad. In het bos of stuk natuur worden urnen van natuurlijke afbreekbare materialen zoals hout en maïs begraven. De urne gaat op termijn op in de natuur. Dergelijke onderhoudsvrije begraafbossen bestaan al in Nederland en Duitsland. "Er zijn twee pistes", zegt sp.a-schepen Bert Herrewyn. "Ofwel gaan we voor een stuk bos nabij de *begraafplaats* in Rollegem, ofwel gaan we voor een open groenzone nabij de *begraafplaats* op Hoog Kortrijk. Het wordt nu onderzocht." Wordt ongetwijfeld vervolgd.

Inhuldiging grootste oorlogsmonument

De Franse president François Hollande heeft op 11 november 2014 het grootste oorlogsmonument ter wereld geopend op de begraafplaats van Notre-Dame-de-Lorette ten noorden van Arras. Op het oudere oorlogskerkhof is in de afgelopen twee jaar 'een Ring van Herinnering' gebouwd, een ringvormig bouwwerk dat de namen draagt van 580.000 militairen van talrijke nationaliteiten die in de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) in het uiterste noorden van Frankrijk zijn gesneuveld. Ook de namen van bijna 174.000 omgekomen Duitse soldaten, de vijand van destijds, zijn in het bouwwerk gegraveerd.

Begraafbos te Berendrecht (Antwerpen)

Na het urnenbos op het Schoonselhof is op het grondgebied van Antwerpen een tweede begraafbos geopend op de *begraafplaats* van Berendrecht. Bijna 80 procent van de Antwerpenaars kiest ervoor om een dierbare te laten cremen en steeds meer stedelingen kiezen voor een meer natuurlijke uitvaart. Voor deze mensen biedt de stad dus de mogelijkheid aan om composteerbare asurnen in een natuurlijke omgeving te begraven. Bovendien draagt de terugkeer naar de natuur van een dierbare overledene bij aan het rouwproces", aldus schepen Bartholomeeussen. In het urnenbos van Berendrecht is er plaats voor minstens 150 composteerbare urnen, gemaakt van natuurlijke en biologisch afbreekbare materialen zoals hout en maïs. Het is de bedoeling dat de urne op termijn helemaal opgaat in de natuur. "Gedenktekens zoals grafzerken, ornamenten of bloemstukken zijn niet toegelaten. Nabestaanden nemen afscheid van hun dierbare aan de rand van het bos zonder het te betreden. Ook achteraf mag niemand het urnenbos betreden", aldus nog de polderschepen.

Eerherstel poortgebouw begraafplaats Ekeren (Antwerpen)

Het Antwerpse bestuur restaureert het poortgebouw van de Ekerse *begraafplaats*. Dit gebouw dateert uit de 19de eeuw. De verschillende onderdelen bevinden zich samen onder een leien schilddak en zijn verbonden met hoektorens. Reiniging en herstelling van de gevels is nodig en ook een deel van de ommuring komt aan bod. Het smeedijzerwerk van de poort, deuren en beslag worden gereinigd, ontroest en

herschilderd. Het bestaande schrijnwerk wordt hersteld en het glaswerk vernieuwd. In 1975 werd de *begraafplaats* uitgebreid en een nieuwe toegangspoort werd in gebruik genomen als officiële ingang, maar na de restauratie krijgt het oude poortgebouw opnieuw zijn oorspronkelijke functie terug: uitvaarten zullen dan langs daar de *begraafplaats* betreden. Na de restauratie van het poortgebouw vernieuwt het district ook nog een deel van de toegangsweg tussen de poort en de Driehoekstraat. Deze legislatuur wordt ook nog de verbetering van wandelpaden, de heraanleg van groen en een gedenkplaats voor de bezorging van bio-afbreekbare asurnen voorzien.

"Momento" van Koenraad Tinel onthuld te Sint-Kwintens-Lennik

12

Het Lennikse gemeentebestuur maakt 26.000 euro vrij voor een herdenkingsmonument voor de Eerste Wereldoorlog dat op de *begraafplaats* van Sint-Kwintens-Lennik komt te staan. Memento, een imposant stalen kunstwerk van Koenraad Tinel, komt tussen de oud-strijders te staan op de begraafplaats. Het monument bestaat uit een stalen sokkel, met daarop een krachtig borstbeeld van een sterke jongeman met banden rond zijn gezicht. Het materiaal waar Tinel mee werkte, is staal dat op termijn roest. 'Maar het roest niet door', zegt de kunstenaar. 'Het beeld werd gemaakt met een structuur die hard en onverbiddelijk is. Maar zo was ook de oorlog: hard en onverbiddelijk.' Koenraad Tinel, een Gentenaar die al vijftig jaar in het Pajottenland woont, is een kunstenaar die erg begaan is met oorlogen: hij maakte als kleine jongen de Tweede Wereldoorlog mee en zag hoe zijn nazi-gezinde ouders het na de oorlogsjaren hard te verduren kregen. Bekijk zijn album "Scheisseimer" eens wat die oorlogsjeugd betreft.

Redding keramiek graf Staf Pyl

Staf Pyl maakte vooral naam als glasramenkunstenaar: de Christus Koningkerk en Don Boscokerk in Sint-Niklaas, maar ook het psychiatrische ziekenhuis in de Ankerstraat tellen glasramen van zijn hand. Met zijn vernieuwende geometrische stijl en gestileerde vormen haalde hij opdrachten in binnen- en buitenland binnen. Maar blijkbaar bracht de man ook werk in een heel andere beeldtaal naar buiten.

Toen het stadsbestuur besloot om 600 zerken te ruimen op het kerkhof van Tereken ontdekte CD&V-gemeenteraadslid Patric Gorrebeeck een uniek keramiekbeeld van Pyl, die vier jaar geleden overleed. De parochie durfde het niet aan het beeld te redden wegens de slechte staat waarin het verkeerde en Gorrebeeck heeft met de hulp van zijn vrouw het beeld dan zelf maar gedemonteerd en gered van de sloophamer. Emmy Heirbaut, voormalig docente aan de Sint-Niklase academie, is de mening toegedaan dat restauratie zeker mogelijk is. Waarschijnlijk zal het beeld na restauratie in het SteM museum terecht komen daar het zijn plaats meer dan verdient in het Sint-Niklase culturele erfgoed.

Begraafpark intergemeentelijk crematorium Hofheide

Bij het uittekenen van het intergemeentelijk crematorium Hofheide werd, naast de bouw van het crematorium, de omgeving ingekleurd als begraafpark. Een groot gedeelte van het 11 hectare groot domein werd voor asbestemming bestemd. De *begraafplaats* Hofheide biedt zo goed als alle mogelijkheden aan. Dat gaat van een strooiweide waarbij de mogelijkheid bestaat een naamplaatje te laten aanbrengen op een gedenkzuil, het plaatsen van een urne in een columbarium, het begraven van een urne in een urnekelder tot het begraven van een biologisch afbreekbare urne in het begraafbos. Bijzonder is de sterretjesweide met de aparte strooiweide voor kindjes en voor het niet levensvatbaar kindje. Maar de as kan ook begraven worden in een urnekelder afgesloten met een steen in de vorm van een sterretje.